

הערכת מצב החינוך בעקבות משבר הקורונה

אגף אסטרטגיה ותכנון
ולשכת המדען הראשי
אפריל 2021

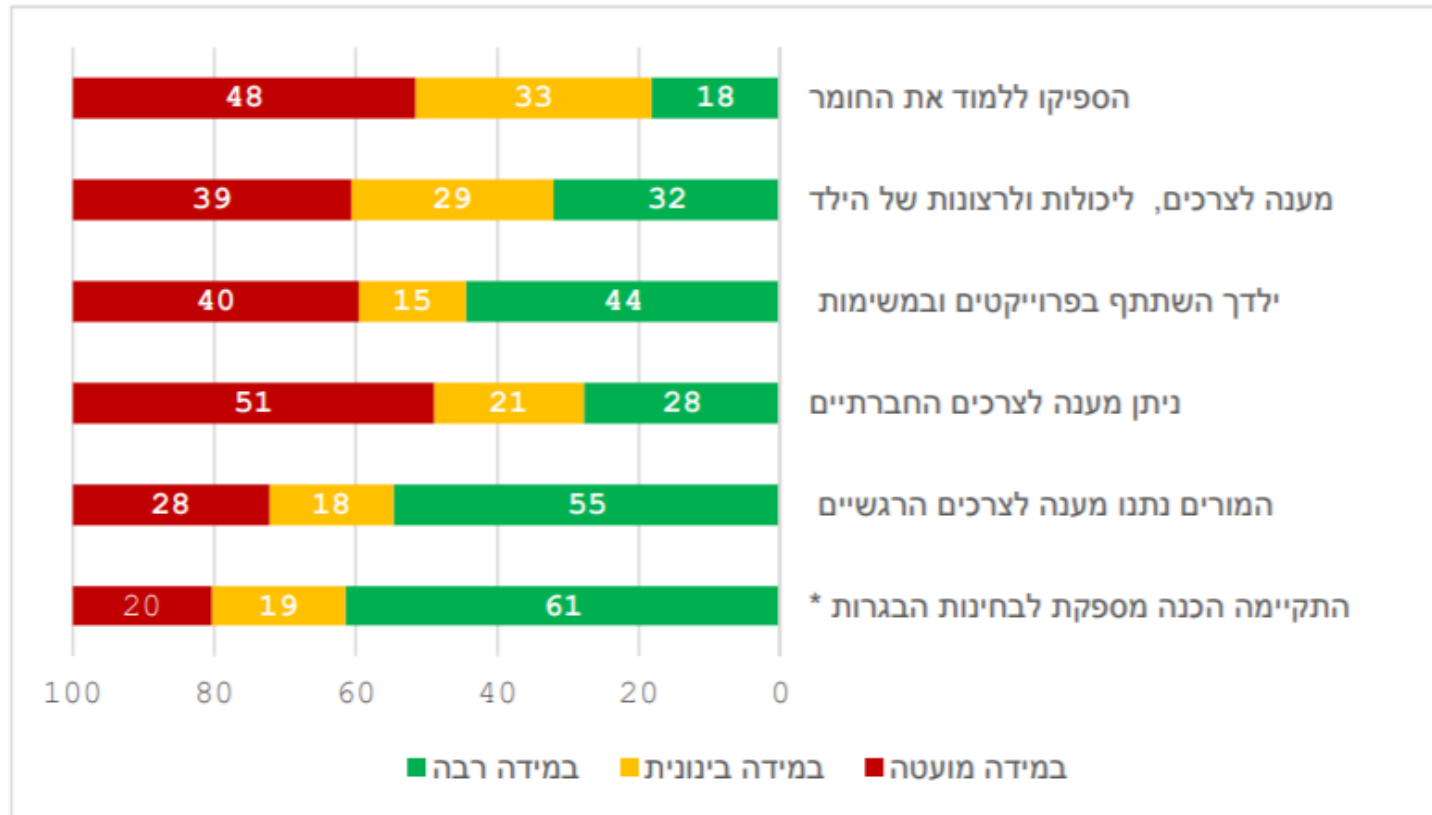
מגמות שינוי מרכזיות בחינוך - בעולם ובארץ

1. תהליכי ותכני הלמידה
2. תהליכי הערכה
3. פגיעה ב-Well-Being של ילדים
4. שותפות הורים
5. התרחבות פערים
6. מעמד ותפקיד הצוות החינוכי
7. גמישות לגורמי השטח

1. שינויים בתהליכי הלמידה ובתכני הלמידה

"באיזו מידה ניתן מענה והושגו היעדים הבאים בתקופת הלמידה מרחוק?"

מתוך סקר הורים,
ראמ"ה, אוקטובר 2020

מחספר סקרים שנעשו באירופה בתקופת הקורונה, עולה שבמהלך הלמידה מרחוק תלמידים משקיעים פחות זמן בלמידה, מרגישים יותר לחץ ורגשות שליליים, וכן חווים ירידה במוטיבציה וקושי ללמוד לבד

1. שינויים בתהליכי הלמידה ובתכני הלמידה (1 מתוך 2)

מה קרה בעקבות הקורונה?

- היעדר תשתיות אפקטיביות וידע מספק להוראה מקוונת, והתמשכות הלמידה מרחוק, גרמו לירידה בריכוז ובמוטיבציה של התלמידים ללמידה, לאפקטיביות נמוכה ברכישת מיומנויות (בדגש על הגיל הרך), ולפגיעה באיכות הלמידה
- אלפי בתי ספר תוקשבו ונרכשו אלפי מחשבים וטלפונים "כשרים"
- מיקוד בלמידה של תחומי הליבה (שפה, מתמטיקה, אנגלית ומדעים)
- פגיעה בחינוך הא-פורמלי
- שימוש גובר במרחבים פתוחים ללמידה, בעיקר לצרכי העשרה
- נלמדה חשיבות רכישת מיומנויות שונות ובעיקר אלו הקשורות ללומד העצמאי

1. שינויים בתהליכי הלמידה ובתכני הלמידה (2 מתוך 2)

מה עשויות להיות ההשלכות בטווח הארוך?

נדרש לפעול לסגירת פערי הלמידה

- עלייה בשיעורי נשירה, קשיים לימודיים, ירידה בזכאות לבגרות וקבלה ללימודים אקדמיים

הקורונה היא "ניסוי טבעי" שיכול לזרז מגמות של שינוי בדרכי הלמידה ובאופייה

- למידה משולבת (פרונטלית ומרחוק)
- למידה עצמאית או בקבוצות קטנות וגמישות
- למידה מחוץ לביה"ס במרחבים פתוחים בשילוב טכנולוגיה (מציאות מורחבת או טלפון נייד)
- אימוץ של פדגוגיה מתקדמת (כגון: למידה בינתחומית, למידה משחקית)
- איסוף DATA חינוכי שיסייע בהתאמת למידה אישית לקבוצות/בודדים
- הזדמנות להקטנת כיתות (גם במחיר של צמצום שעות לכיתה?....)

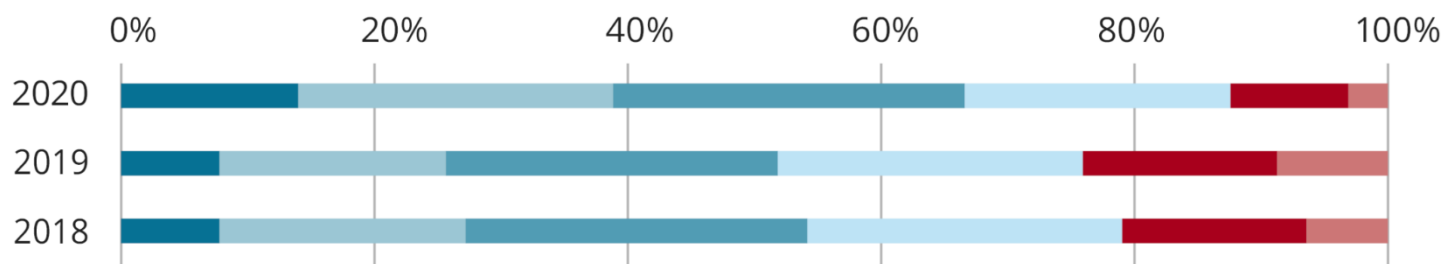
2. שינויים בהערכה בחינוך

המגפה העלתה את הציונים

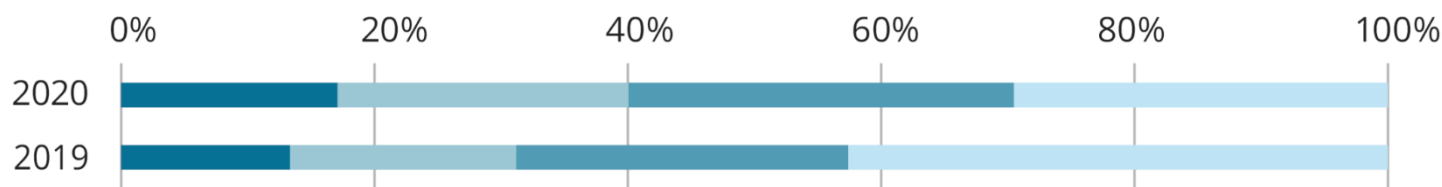
התפלגות ציוני תלמידים במדינות שונות, בזמן המגפה ובשנים קודמות*

מצוין נכשל

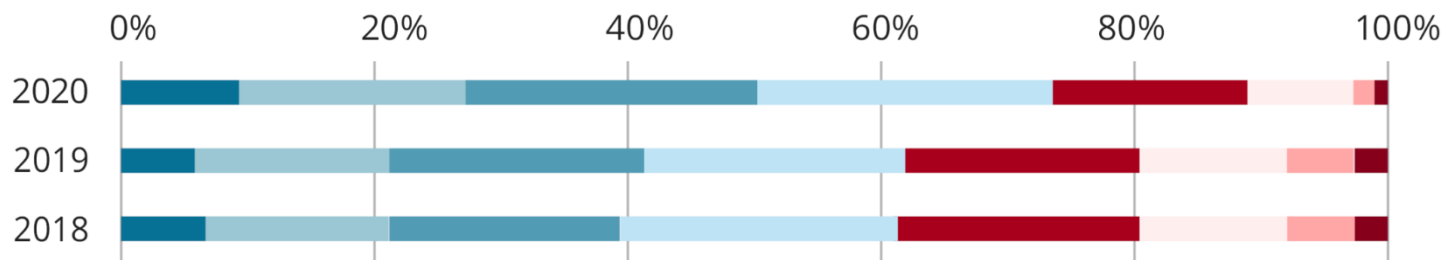
בריטניה** בחינות A-level***, כ- % מכלל התלמידים שעברו את הבחינה

צרפת תעודת הבגרות (בגיל 18), כ- % מכלל הזכאים

אירלנד תעודת בגרות, כ- % מכלל הזכאים

2. שינויים בהערכה בחינוך

מה קרה בעקבות הקורונה?

- הותאם מתווה הבגרויות - צמצום מספר הבחינות החיצוניות תוך הרחבת השימוש בהערכה בית ספרית
- לא התקיימו בחינות ארציות ובינלאומיות (מיצ"ב)
- אומצו שיטות חלופיות להערכה תוך התאמתן ללמידה מרחוק (כגון: משוב מילולי; הסתמכות על ציונים פנימיים; שינוי השקלול בין ציוני הערכה חיצונית ופנימית)
- חיזוק תהליכי הערכה מעצבת, המשולבת באופן קבוע בתהליכי הלמידה ומספקת משוב ודו-שיח מתמשך בין המחנך ללומד, בנוגע לחומר הנלמד, ללמידה שיתופית, להיבטים רגשיים חברתיים ועוד.

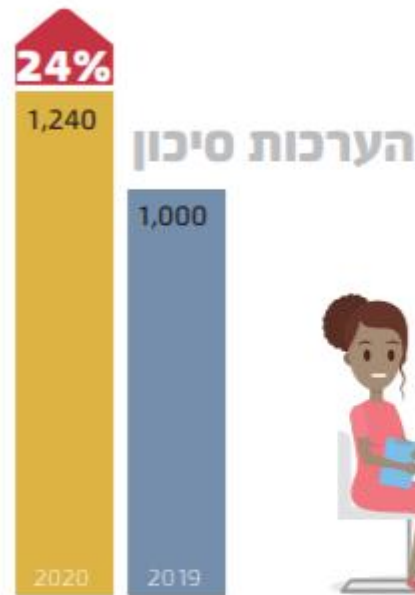
מה עשויות להיות ההשלכות בטווח הארוך?

- בחינה מחודשת של מתווה בחינות הבגרות
- הערכת מיומנויות נוסף על הידע
- דיון לגבי האפקטיביות של הערכה מסורתית: קריאות לצמצומה (ואף לביטולה) לעומת קולות שחיזקו את תפקידה ככלי עיקרי במדידה וביקרו הטיות שעלו בניסיונות לשיטות חלופיות

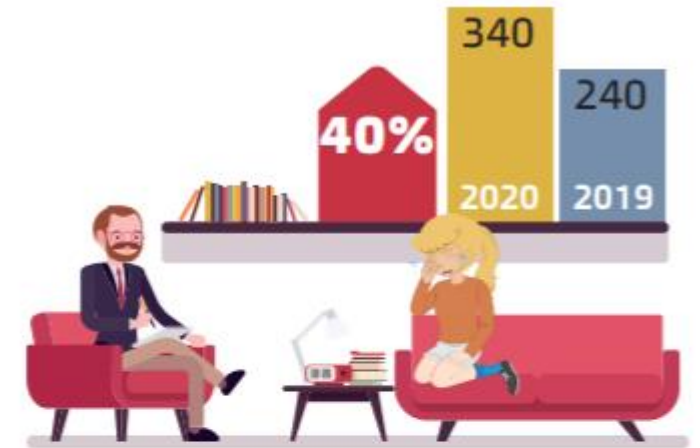
3. פגיעה ב-Well-Being של ילדים

הכפל מספר הפניות בחשד לאליומות כלפי ילדים

עליה של כ-24% במספר הערוכות הסיוכות שנערכו בשירותים הפסיכולוגיים במסגרת התוכנית הלאומית למניעת אובדנות

טיפול בסיוכות אובדני עליה של 40% במספר הילדים בסיוכות אובדני שטופלו על ידי פסיכולוגים חינוכיים

* הנתונים בעמוד מתייחסים לחודשים ספטמבר - דצמבר 2020

3. פגיעה ב-Well-Being של ילדים

מה קרה בעקבות הקורונה?

- תלמידים והורים בילו זמן ממושך בבתים, לעיתים בצל קשיים כלכליים, קטיעת קשרים חברתיים, אי ודאות מוגברת וצמצום הגישה למסגרות שגרה לתמיכה ולטיפול
- הפחתה בשיח הישיר בין צוותי החינוך לתלמידים, וביכולת ההתבוננות של צוותי החינוך בתהליכים אישיים, קבוצתיים וחברתיים
- עלייה משמעותית ב"זמן המסך" של ילדים, ללמידה מרחוק ולפנאי, ומכאן עלייה בחשיפה לסכנות ברשת
- עלייה במצוקות נפשיות ורגשיות בקרב תלמידים: תחושת בדידות, דיכאון, לחץ וירידה בשמחת החיים, התמכרויות (אלכוהול, סמים, מסכים), התרחבות התנהגויות סיכון ועוד.
- עלייה במספר הילדים בסיכון להזנחה ולאלימות
- ירידה בפעילות הגופנית, מה שעלול לגרום להשמנה ולמחלות אחרות (וגם תורם לדיכאון)

4. שינוי במקומם של ההורים בלמידה וחיזוק הקשר עם צוותי ההוראה

“אין הכשרה לילדים איך ללמוד לבד באופן עצמאי, הם לא קיבלו הסבר איך לתפעל את המערכות ואיך לעבוד איתן. אם לא היינו ההורים, הם לא היו מסתדרים לבד...”

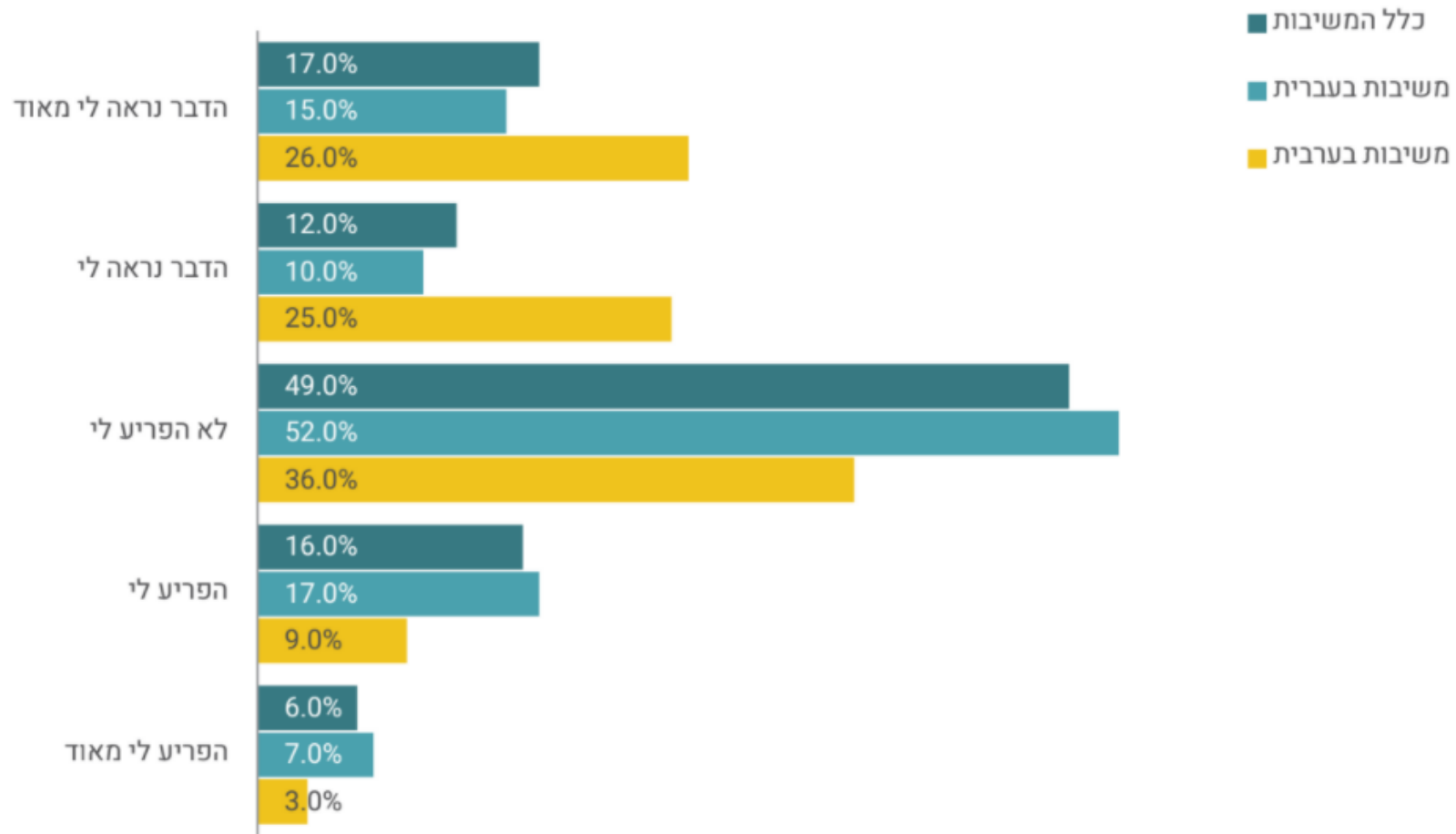
“אני לא מעוניינת בלמידה מרחוק כי אני עובדת ולא נמצאת בבית והילדים מאוד מתקשים לבד.”

“...כי הוא לא אוהב למידה דרך הזום. אני הייתי מלמדת אותו לבד עם מורים פרטיים”

“לשפר את האינטראקציה בין אנשים, רישום להורים שנדע איפה הוא נמצא, מה קורה עם הילד, שההורים יהיו יותר מעורבים”

4. שינוי במקומם של ההורים בלמידה וחיזוק הקשר עם צוותי ההוראה

מה היה יחסך לכך שהורים וגורמים אחרים יכלו לצפות בשיעורים שאתה מעביר?

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב | נתונים: סקר מרכז טאוב והסתדרות המורים

4. שינוי במקומם של ההורים בלמידה וחיזוק הקשר עם צוותי ההוראה

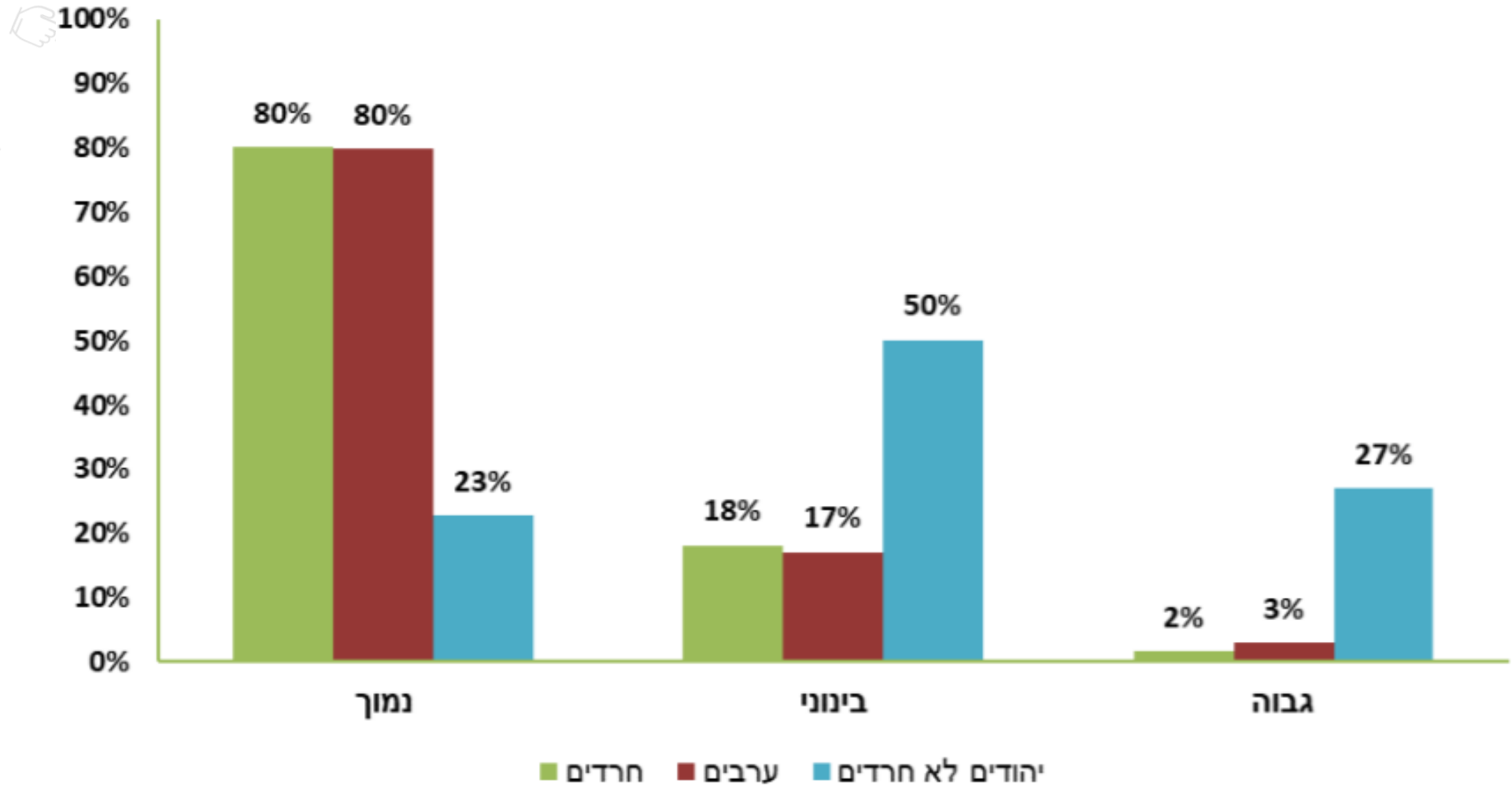
מה קרה בעקבות הקורונה?

- צעדי הסגר הפכו את ההורים למעורבים יותר בלמידת ילדיהם בעל כורחם: ההורים כמחנכים שותפים; שילובם בארגון סביבת הלמידה, בניטור ההשתתפות בלמידה ואף בביצוע המטלות
- הידוק קשרי הורים-מורים ושיפור באמון ההורים במורים כגורם חינוכי וקהילתי
- פוטנציאל למינוף העלייה ברמת המעורבות גם בטווח הארוך על מנת לטפל בנושאים פחות מטופלים בשגרה:
- רתימה של ההורים לטובת יצירת סביבת לימודים תומכת בבית
- חיזוק בית הספר כמוקד קהילתי
- מאידך, חשש ל"מעורבות יתר"

5. חשש להתרחבות פערים חברתיים

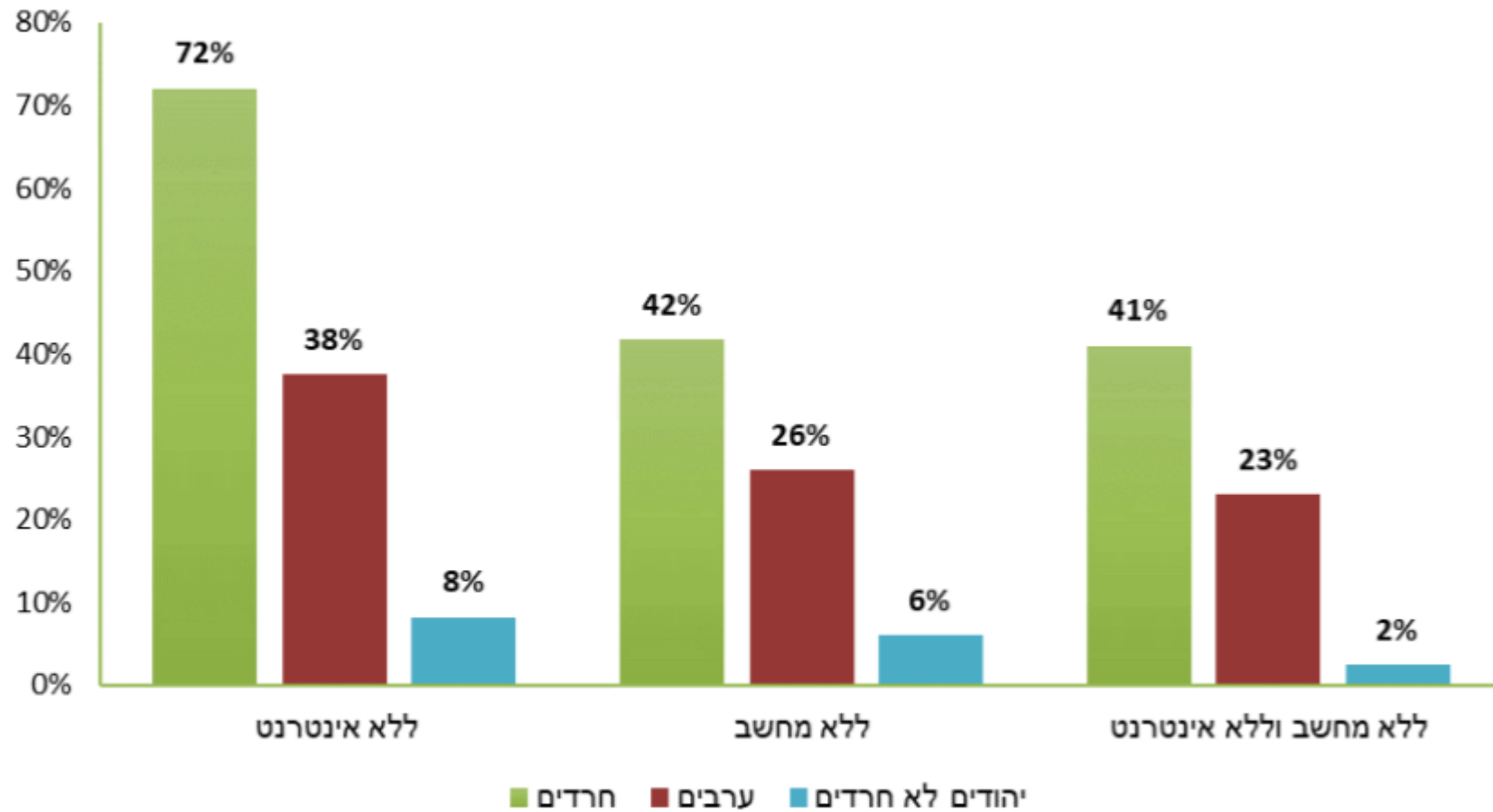
התפלגות התלמידים לפי מדד חברתי-כלכלי, ערבים ויהודים

מקור: עיבודי אגף הכלכלן הראשי לסקר הכנסות והוצאות 2018 של הלמ"ס

5. חשש להתרחבות פערים חברתיים

שיעור התלמידים ללא מחשב ואינטרנט מסך כל התלמידים, 2018

מקור:

עיבודי אגף הכלכלן הראשי לסקר הכנסות והוצאות 2018 של הלמ"ס

5. חשש להתרחבות פערים חברתיים

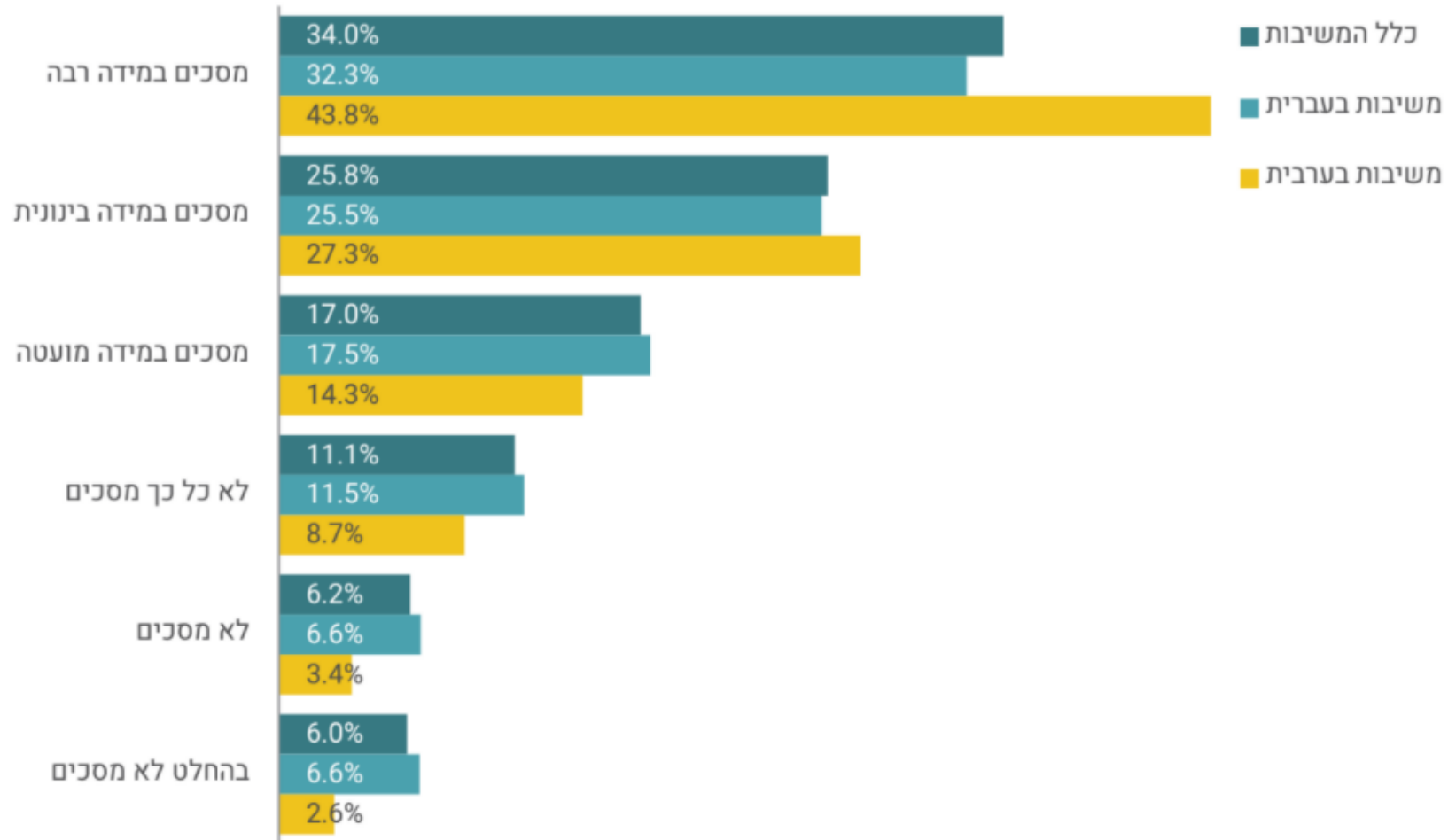
מה קרה בעקבות הקורונה?

- הפערים הלימודיים והחברתיים בין המגזרים ובין שכבות סוציו-אקונומיות שונות שהיו קיימים גם טרום הקורונה גדלו, בין השאר בשל הגדלת האחריות של הורים על הלמידה.
- אוכלוסיות ממעמד-סוציו אקונומי נמוך הינן:
 - בעלות גישה נמוכה יותר לאמצעי קצה ואינטרנט ולמרחב למידה שקט הנדרשים ללמידה מרחוק
 - לעיתים קרובות מתקשות יותר למלא תפקיד בתמיכה חינוכית בילדים
 - מסוגלות פחות להשקיע באופן פרטי בפעילויות חינוך, העשרה ופנאי
- תתכן פגיעה בתקצוב חינוך ברשויות מקומיות חלשות הנמוך ממילא מהתקצוב ברשויות חזקות

גם ערב הקורונה, היו קיימים בישראל פערים משמעותיים, ולכן הסיכון להרחבת הפערים משמעותי במיוחד. הסגירה הממושכת של מוסדות החינוך בישראל ביחס לעולם עלולה להגביר את הסיכון לפערים ולהאריך את הזמן הנדרש לצמצום

6. שינוי במעמד ובתפקיד הצוות החינוכי

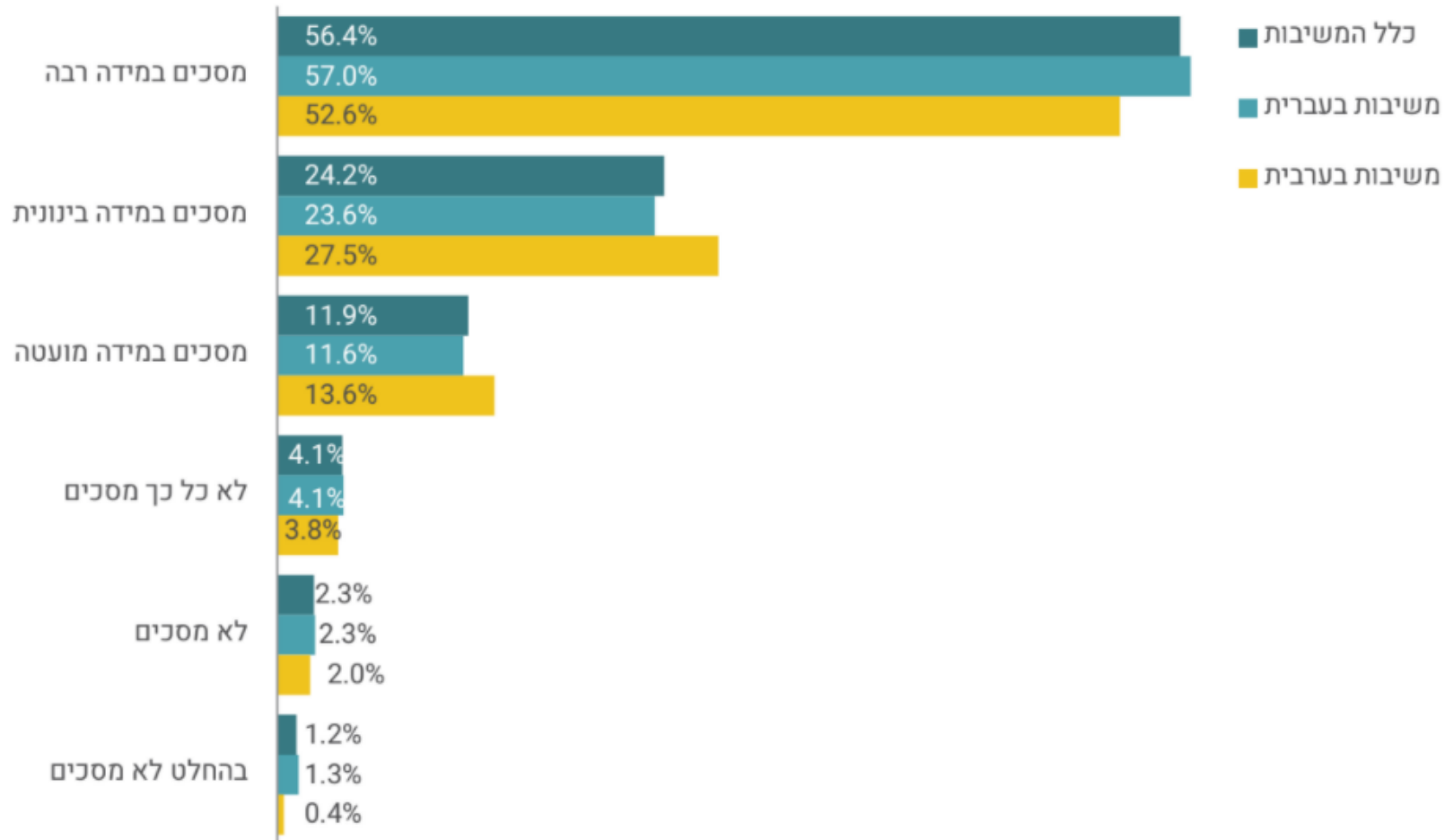
במבט לאחור, ההוראה מרחוק העצימה אותי

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב | נתונים: סקר מרכז טאוב והסתדרות המורים

6. שינוי במעמד ובתפקיד הצוות החינוכי

במבט לאחור, למדתי שאני יכול/ה להתגבר על קשיים בלתי צפויים

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב | נתונים: סקר מרכז טאוב והסתדרות המורים

6. שינוי במעמד ובתפקיד הצוות החינוכי (1 מתוך 2)

מה קרה בעקבות הקורונה?

• המוכנות המקצועית של המורים להוראה ולתמיכה מרחוק הייתה חלקית בלבד

• המורים דיווחו על צורך בפיתוח מקצועי להוראה מרחוק

• בפן החברתי-רגשי, מורים רבים חוו מחסור בכלים מתאימים לתמיכה רגשית-חברתית מרחוק

• תקופת הקורונה הביאה לחיזוק במעמד המורים ובתפיסתם העצמית

• צוותי החינוך הפכו לערוץ לקבלת מידע והנחיות להתנהלות ולמתן ייעוץ

• חל גידול בתלות של ההורים בצוות החינוכי למילוי פונקציות חברתיות ורגשיות בשל סגירת מוסדות קהילתיים

• מורים אמנם דיווחו על **לחץ ושחיקה**, אך במקביל על תחושת משמעות ועל מסוגלות גבוהה יחסית

• **הקורונה הביאה לגיוון צוות ההוראה:** במדינות רבות שולבו עוזרי הוראה ומורים נוספים לצורך הקטנת

הכיתות, באופן שהביא לגיוון בצוות החינוכי ולהורדה בעומס העבודה

6. שינוי במעמד ובתפקיד הצוות החינוכי (2 מתוך 2)

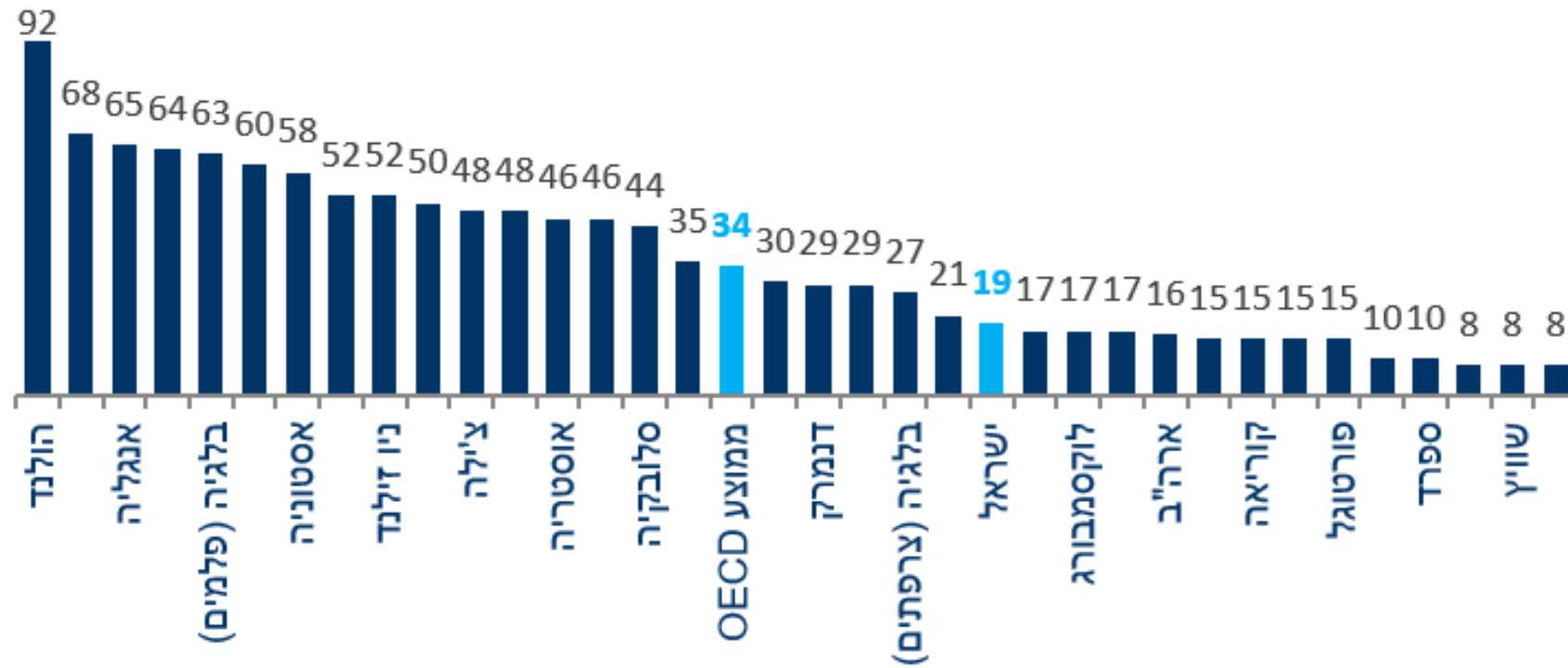
מה עשויות להיות ההשלכות בטווח הארוך?

- שימוש מוגבר בלמידה עצמאית / למידה מרחוק יאפשר הטמעה של פדגוגיות חדשניות, ועשוי להאיץ את השינוי בתפקידו של המורה ממוקד מקצועי העוסק בהקניית ידע למלווה חינוכי ולימודי ולמדריך למידה
- הכרח בהעלאת רמת המקצועיות של מורים, בין היתר בשל הצורך:
 - ללמוד כלי הוראה חדשניים יותר, בדגש על כלים דיגיטליים
 - להכיר כלי מדידה והערכה מגוונים, וללמוד לבנות תהליכים אלו באופן עצמאי
 - לחזק את היכולת לזיהוי מצוקות רגשיות ופתרון גם בלמידה דיגיטלית
- חיזוק מעמד המורים עשוי להביא להפחתה בהיקף השחיקה בקרב מורים ועזיבת המקצוע ולגיוס מורים איכותיים
- כחלק מקידום למידה מותאמת אישית והשאיפה להגבלת גודל הכיתות גם בטווח הארוך, ייתכן כי יימשך ואף יתרחב השימוש בעוזרי הוראה

7. שינוי בגמישות הניתנת לגורמים בשטח

שיעור קבלת ההחלטות המתבצעת ברמה הבית ספרית
בחטיבות ביניים ציבוריות לפי מדינות

7. שינוי בגמישות הניתנת לגורמים בשטח

מה קרה בעקבות הקורונה?

- ביחס לעולם, רמת האוטונומיה הניתנת לבתי הספר בישראל נמוכה יחסית, בהיבטים כמו שליטה על תכניות הלימודים, כוח האדם (שכר והעסקה), מבנה המימון וכד'
- תקופת הקורונה הגדילה את האוטונומיה דה-פקטו של הרשויות מקומיות, המנהלים והמורים: חיזוק מקום צוותי החינוך בקביעת דרכי ותכני הלמידה, בפיתוח תכנים ויוזמות ובהקמה של מנגנוני קשר עם הורים ותלמידים

- מוקדם מידי להבין את כל ההשלכות ארוכות הטווח של המשבר, אך ניתן לומר **שמשבר הקורונה הביא להאצה ולחידוד של רבות מהמגמות**, דבר המחייב הערכות של משרדי חינוך בעולם
- המשבר יצר איומים וסיכונים לפגיעה אפשרית בתלמידים, הן במישור הלמידה והן במישור ה-well-being וההתמודדות הרגשית
- עם זאת, המשבר יצר גם הזדמנויות ללמידה מסוג חדש, הודות ליכולות טכנולוגיות ולגישות פדגוגיות מתקדמות שקיבלו הזדמנות בקורונה רק בשל ההכרח "לצאת מהקופסה"
- מעבר לכך, שינויים מגוונים בדינמיקה של המערכת במהלך המשבר יכולים להוות כר פורה לקידום משמעותי של סוגיות שמדובר עליהם כבר שנים רבות, כגון: שיפור הקשר בין מערכת החינוך להורים, שיפור במעמד המורים ותמיכה בהם, החרבת הגמישות הניהולית והפדגוגית ועוד